

lije romanopisice i da daleko odmakne granice realnosti. Ona nas je pribilila nepoznatim područjima "kamo nijedan pisac ne bi ni pomislio da podje, i jednim skokom nas dovodio do pravilja."

Koja izmišljena priča bi mogla da se takođi sa pričama o koncentracijskim logorima ili o Stalingradskoj bici. I koliko bi trebalo romana, ličnosti i zapleta da bi se čitaocu pružila materija koja se bi mogla po bogatstvu i supitljivosti sravniti sa onim što njegovoj radozalosti i mislima pruža dobro napisana monografija?

Dakle, iz veoma zdravih razloga čitalac danas više od romana voli doživjen dokument (ili u najmanju ruku ono što na njega ubedljivo liči). I najnovija popularnost američkog romana neće, kao što bi se to moglo pomisliti, demantovati tu sklonost. Naprotiv, ona je potvrđuje. Ta literatura koju je obrazovan američki čitalac prezeo, baš iz razloga koje smo navele, prenoseći francuskog čitaoca u strani svet sa kojim nije imao nikakvog kontakta, uspavala je njegovu nepoverenje, probudila u njemu lako verno radozalost koju bude putopisi i dala mu iluziju da je pogebao u nepoznat svet. Sada, kada je manje-više preživak u telegzetičku hranu - koja se pokazala, uprkos svom bogatstvu i raznovrsnosti mnogo manje okrepljuje, no što bi se verovalo - i francuski čitalac joj je okrenuo leđa.

Sva čitaocu osećanja, što se tice romana, pisac, naravno, poznaje utoliko bolje, što ih i sami čitalac, često dovoljno obaveštene, može osjetiti.

Takođe, kad odluči da kazuje priču i kada pomisli da bi trebalo da pred podrugljivim okom čitaoca napiše: "Markiza je izasla u pet sati", on otkleva, on to nikako ne može.

Ako se, skupiši hrabrost, odluči da ne bude tradicionalno pažljiv prema markizama i da govori samo o onom što ga danas interesuje, primjećuje kako bezlični ton, tako srećno prilagođen potreba ma staroga romana, ne odgovara pri opisivanju kompleksnih i tananih stanja koja želi da otkrije. Ta stanja su, ustvari, slična pojama moderne fizike, koje su takođe delikatne da ih zrake svetlosti ne može osvetliti a da ih niskrivi i ne deformiše. Takođe, kada romanopisac pokuša da ih opise ne otkrivajući pritom svoje prisustvo, čini mu se da će čitalac postupiti slično kao ono dete koje je mati prvi put čitala neku priču, i da će ga zaustaviti upitavši: "Ko to govori?"

Pričanje u prvom licu zadovoljava opravданu čitaocu radozalost, a smiruje i ne manje opravданo bojažljivost autorova. Osim toga, tako pričanje nameće prestat da se radi o prozirijemenu ištuštu i o autentičnosti, a to izaziva poštovanje kod čitaoca i smiruje njegovu nepoverenje.

I zatim, više nikao ne dopušta da bude zaveden onim komotinim postupkom koji se za romanopisce sastoji u tome što skoro krčmi delove samoga sebe i odveva ih verovatnoćom, delecij ih, silom prilika, kako koji dohvati (jer kada bi ti delci bili izrezani do okređene dubine, kod svih bi bili jednaki). Delec ih ličnosti, odašće ih čitalac, kada dodje na red, oslobadja kore da bi ih, kao u igri lota, u odgovarajućim slučajevima, pronašao u sebi samom.

Danas svako sluti i nije mu potrebno reći: "Bovari - to sam

ja." I pošto je to sada važnije no do u beskraj produžavati listu literarnih tipova, pokazavati koegzistenciju suprotnih osećanja i davati, u gramicama mogućnog bogatstva i kompleksnosti psihičkog života, pisac se ne stidi da govoriti o sebi.

Ali ima tu još nešto; ma koliko to čudnovato izgledalo, taj pisac koga zastrašuje sve veća pronicljivost i nepoverenje čitaocu sa kojim se čitaocu pružačuće sa svoje strane sve više zazire od čitaoca.

Citalac se, zaista, čak i onaj najobavešteniji, kada ga prepuste samome sebi, to je jače od njega, tipizira.

On to čini - uostalom kao i romanopisac, čim se odmara - čak i ne primetivi to, iz komocije svakodnevnog života, povučen dugom navikom. Kao Pavlovijev pas koji na zvezdu zvona luči sliku, tako on na najmanji znak protivodi ličnosti. Kao u ieri „statua“ okame se svi koji se takne. Oni će u njezovom sećanju uvečati veliku kolekciju voštanih figura koju na brzini kompletiraju i koju, otkako se bavi čitanjem, nisu prestali da bogate nebrojni romani.

Dakle, videli smo da ličnosti o-nakve kakve je pružao stari roman više ne sadrže aktuelni psihoški realnost. Umesto da je, kada nekak otkriva, one je sakrivači.

Takođe, evolucijom koja je analognog evoluciji u slikarstvu, samo beskraino stidljivica, mnogo sporija i isprekidana dugim zastojima i uzmacima - psihoški element se, slično pikturnalnom elementu, neosetno oslobađa objekta sa kojim je sećanjem isto teško. On teži da postoji sam za sebe da se što je mosuće više ostolodi podloge. Na njemu je usredotočeno trašanje romanopisca, on treba da ponese sav napor čitaocu pažnje.

Treba spreći čitaoca da sedi na dve stolice i pošto onoliko koliko ličnosti dobijaju u površnoj životnosti i verovatnoći, psihoški stania gube u dubokoj istinitosti, treba izbaci da on rasipa pažnju i da se zaokupi slišiti svih znakova koje, uprkos sebi, po prirodnoj sklonosti, prisvaja da bi stvarao privide.

Evo zašto je danas ličnost samo senka sebe same. Romanopisac joj nerade daje sve ono čime bi bila obeležena na odvise površini način: fizički aspekt, pokrete, akcije, uzbudjenje, tekutu osećanja, već odavno proučena i poznata, sve to što bi trebalo da joj da izgledi u ličnosti i što bi bilo za čitaoca plen do koga se tako lako dolazi. Za romanopisca je mukica čak i ime koje joj treba nadenući. Žid izbegava da daje svojim ličnostima prezimena koja bi mogla da ih odmah čvrsto usade u svet vrlo sličan čitaocu, te više voli imena koja nisu česta. Kafka jučim da je imao sami inicijal samoga Kafke. U svom romanu, *Finnegan's Wake* Džoel obeležava svog junaka koji stalno menja oblike sa H. C. E., inicijalima što se mogu tumačiti na razne načine.

Veoma je nepravdno prema smeloi i povalnoj Foknerovoj težnji, karakterističnoj za preokupacije savremenih romansijera, što se postupak koji je primenio u "Kriku i besu", a koji se sastoji u tome što da isto ime dve različitim ličnostima, pribisuje izmjenjenoj i definijastoj, potrebi pišećivo da mistificira čitaoca.³ To ime, koje on pomici pred nadraženim okom čitaoca od jedne do druge ličnosti, slično kao komad šećera ispred nosa psu, primorava čitaoca da neprestano pazi ko je ko. Umesto da se prepusti da bude doveden znakovima koji nijegovo levošti i žurbi nude običje svakidašnjice, da bi identifikovao ličnosti, on mora da ih upozna iznutra, kao sam autor, te zahvaljujući znakovima koji mu nisu otkriveni i odričući se svojih konformnih navika ponire u njih isto tako duboko kao autor i doživljava njezinu viziju kao svoju.

Sve je zaista u tome: dozvoliti čitaocu da pevzme svoje dobro i pruži ga pošto-orto na piščev teren. Postupak koji se sastoji u tome da se glavni junak označi kao „ja“ pretstavlja ujedno i efikasno i lako sredstvo da bi se u tome uspešno te se, bez sumnje, zbor togata tako često i upotrebljava.

Dakle, čitalac je najednom u unutrašnjosti, nalazi se na mestu samoga pisca, u dubini, gde ne

moe da konstruiše likove pomoću komotnih obeležja. Potonuo je i do kraja se zadržao u materiji anonimnoj, kao krv, u magni bez imena, bez kontura. Uspeva mu da se kreće jedino zahvaljujući putokazima koje mu je postavio pisac da bi se tu snašao. Nikakva reminiscencija iz familijarnog sveta, nikakva konvencionalna briga o koheziji ili o verovatnoći ne odvlače njegovu pažnju i ne obuzdavaju njegov napor. Jedine granice koje zaustavljaju i njega i autora to su one koje moraju biti postavljene svakom traganju te vrste, ili one koje pripadaju piščevoj viziji.

Što se tiče sporednih ličnosti, one su nišnje svakog samostalnog postojanja i samo su razni vidovi, iskustva ili snovi onoga „ja“ sa kojim se pisac poistovetio, a koje istovremeno, pošto nije romanopisac, ne mora da stvara svet po čitaocu volji, niti da daje ličnostima one obavezne proporcije i dimenzije koje im pribavljaju tako opasnu „sljepost“. Njegovo tako manjika ili vizionara, po svojoj volji ih privlači ili odbacuje, upravlja ih samo u jednom smjeru, sabija ih, uvečava, spljošta i umišljava da bi ih prisililo da mu izrue novu realnost koju se trudi da otkrije.

Isto tako se moderno slikarstvo - a moglo bi se reći da su svi slični, počeši od impresionizma, u prvom licu - trudi da isčupa objekt iz gledačevog sveta i da ga deformise, kako bi se oslobođio pikturnalni elemeni.

Tako, kretanjem koje je analogno kretanju u slikarstvu i romanu, što je samo zrog vrdoglave odanosti zastarelim tehnikama počeo da važi kao umetnost nizgred reda, nastavlja sredstvima koja samo njemu mogu da otvore put; drugim umetnostima — a naročito filmu — ostavlja sve ono što mu ne pripada u potpunosti. Kao što je fotografija zauzela i učinila plodnim zemljište koje je napustilo slikarstvo, tako film prima i usavršava ono što mu prepusta roman.

Citalac, umesto da od romana zahteva ono što mu svaki dobar roman najčešće odbija, a to je površna raznooda, može u bioskopu bez napora i bez nepotrebog gubljenja vremena zadovoljiti svoju sklonost ka „životnim“ ličnostima i pričama.

Ipak, izgleda da je došao red i na film da bude ugrožen. Stigla je „sumnja“ kao i roman. Kako inače objasniti uznenirenost koju, sledeći romanopisce, osećaju pojedini režiseri i kojih ih goni da stvaraju filmove u prvom licu, uvedoci oko svedoka ili glas pričovoda?

Sto se tiče romana, još pre nego što je iskoristio sve prednosti koje otkriva pričanje u prvom licu i pre nego što je dospeo na dno prolaznosti gde nužno završava svaka tehnika, on već traži druge izlaze da bi se isčupao iz sadašnjih teškoča?

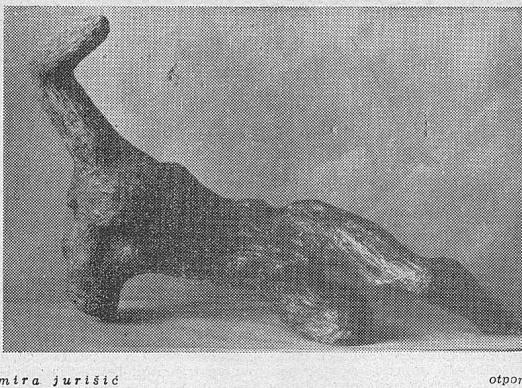
Sumnja koja razara ličnost i sav zastareli aparat što je osiguravao njenu moć, jedna je od onih bolesnih reakcija pomoću kojih se organizam brani i pronalaže novu ravnotežu. Ona primorava romanopisca da ispunji ono što je, kako kaže Turnije, sećajući se Floberove pouke „njegova“ najveća dužnost: otkrivati novo“, i sprečava ga da počini „najteži zločin: ponavljati otkrića svojih prethodnika.“

S francuskog prevela Jasna MELVINGER

1) LA TABLE RONDE, januar 1948
2) „Nijedan jedinac nije bio ovora je prvi, nijedan od mih.“, ličnosti ne zahteva pozor, ne pere ruke, ne skida kaput, ne izgovara reči uobičajene na knjizi, ne nezeg novog novina što je u tome...“ (Pisac Robert Drahus)
3) Quentin je imao ujaku i nećakiju, Caddy, time majke i cerke.

Natali SAROT (Nathalie Sarraute) jedan je od najstaknutijih predstavnika grupe romansijera koja se u Francuskoj bori za „novi roman“. Dosada je objavila sledeća dela: *Tropicisme, Portrait d'un inconnu, Mauvais temps, La Table Ronde*, knjige, eseji i druge. Ako u toj knjizi ima nebez novog novina što je u tome...“ (Pisac Robert Drahus).

Redakcija „Polja“ publikuje ovaj, nesumnjivo diskutabilan, eseji radi upoznavanja čitalaca sa nekim teoretskim pogledima jednog od vodećih pisaca iz grupe „novi roman“.

mira jurisic

otpor

FERENC DEAK

fiesta

Vreme je zlu klicu usadiло u nas.
Nosili smo je otvorena srca ali krijući
zmajev lik kao loš primer od deteta
Ali - čemu kriti - glas Jaga
(koji je bio možda i sudija)
propovarao je iz nas sve glasnije.
Stravarao je pod veselim prividom
jezive prizore. Sad uho, sad nos
sad je neki svoj drugi deo osačavio
donevši time žrtve sumnjeve oznake.
Bio je prethoinik jedne velike
zamršene svetkovine koja stva sećanja briše.

Pa je zaista i otpočela FIESTA.
I sam bog je pustio noćte
u meku, nemarnu pundi majke-vremena.
Otača krvaramo, cerekamo se
pljeskamo zadovoljno trbuhe doč nas bujica valja.
Jer će velikom izletu neslučeno doći kraj
i odmerena, hlačna smrt
poslovno, trgovackim rukama
banuce medju nas. Posle samo san,
pesma i strasti i pokloništvo zemlji
otprahuće začas, a sve neće uzgajati više
samo sitnu matematiku
nepotrebnu u bezvremenom
ponešto stranom prijatovom zanosu.
Tapsamo se po trbuhi dok bujica
mlada tela ljujla...
Neki pomamni volan igra se
buketom stare gospode
— ali uzaludno je sve...
Već skoro plamti, iskri, vrišti
ovo nepamćeno veselje.
Niko ne zavidi
i nikoge ne žale.
Takvu Fiestu nije video svet.
Raste joj bes, šikne
hiljadu stopa, uvis
prasne u trenu — iz crvene boje
blago sivo spokojstvo veje.
(Tu jeftina riba, tamo po koji brod
podrije svoj poslednji mehur.)

Sudija (koji bi već uzalud tražio
svoj zluzračni lik) uzvaha je konja,
za pojas prakcu zadava, ali
jedan klipan
niz grlo mu trbu gura.
Sve ludji postaje ovaj majalos.
(Neko je čak pesniku
tutnuo ruku klatno.)
Bujica glasno škripi.
Golicave stvari bi slutio
mirni posmatrač s kraja...
ali takvoga nema!

Neobična se stvar događa.
Svuda neko divlje, bezumno parenje.
Izležla, ovoj Fiesti preti osuda.
Zli jezici ne čute.

Ali, zbilja: da ogovaranja
i ne može doći, niti se može već
roditи pokolenje iz ove sumnjuve orgije.

Veli, zagrljeni parovi uzele
na teme bujice
da s njih svoj venec nečujno poseju dole.
Razbuktili majalos divlja!
Zemlji vesele skelete izbacuje.
Priredjivači možda nisu
ni računali na njih, ali su oni
gosti ne bez smisla za šalu,
i, naj-adi, šta Svet
njihovim prisustvom gubi?
Istina, oni se ne tvršu po trbuhi,
niti se valjavu udvoje.
Zvezčeti plešu, hočaju
dok im u lohanjama vetrovi vevuše.
Kao što morska školjka šušti
i sanja na uho detetu
koje taj kljasti zvuk osluškuje
klorkare, plave, drevne svetove...
tako prisluškuju sad
naš tamnijim, dubokim, očnim dupljama
nekki zagubljeni svetitelji.

S madjarskog preveo Ladislav JAMBOR

